

KASVATUSMATERIAALEJA YLÄKOULUUN JA LUKIOON

Yhdenvertaisen asenneilmapiirin muodostamisessa kasvattajilla on erityisen tärkeä rooli yhteiskunnassa. Olemme koonneet yhteen ideoita käytännön harjoitteista, jotka parhaimmillaan mahdollistavat lapsille ja nuorille mahdollisuuden ymmärtää toisiaan syvemmin ja osallistua tasaarvoisen ja toista kunnioittavan rinnakkaiselon rakentamiseen. Harjoitusten onnistumiseksi on hyvä tietää ennakkoon, kuinka paljon nuoret tietävät omasta ja toisten uskonnosta. On aiheellista käydä nuorten kanssa läpi dialogiohjeistus ja painottaa heille sitä, että kukin edustaa omaa itseään. Heidän ei tarvitse keskusteluissa tietää kaikkea omasta uskonnostaan. Asenne on ratkaiseva. Toiminta ei saa perustua kenenkään pakottamiseen. Poliittikkaa ei pidä ottaa mukaan keskusteluihin eikä tahallisesti toisia loukkaavia asioita saa nostaa esille. Keskinäisen luottamuksen rakentaminen ja sen ylläpitäminen on tärkeitä.

USKONTOJEN JA KATSOMUSTEN MONINAISUUS

Dialogiharjoitteiden yhteydessä on hyvä muistaa, että jokaisella ihmisellä, niin uskonnollisella kuin ei-uskonnollisellakin, on arvoja ja katsomuksia joiden pohjalta suunnistaa elämässä. Ihmisen vakaumuksellinen ja maailmankatsomuksellinen identiteetti rakentuu suhteessa paikalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Uskontodialogin vuorovaikutteisessa kohtaamisessa voidaan tehdä näkyväksi paitsi uskontojen ja katsomusten välinen myös uskontojen ja katsomusten sisäinen moninaisuus.

Alta löydät harjoituksia teemaan liittyen.

Mielipidejana

Tavoite: Oppilas kykenee hahmottamaan omia mielipiteitään ja perustelemaan niitä. Oppilas harjoittelee muiden mielipiteiden kuuntelemista. Opettaja saa tietoa ryhmän lähtötilanteesta ja pystyy valitsemaan tulevat harjoitukset paremmin.

Harjoituksen kulku: Päätetään, kumpi luokan päädyistä on “täysin samaa mieltä” ja kumpi “täysin eri mieltä”. Opettaja esittää valitsemansa väittämät ja oppilaat kulkevat janalla oman mielipiteensä mukaisiin paikkoihin. Väittämät etenevät torjunnasta rakentavaan kriittisyyteen, joten alue, jossa suurimmalla osalla oppilaista on vielä harjoittelemista, saattaa tulla vastaan ennen viimeistä väittämää. Kunkin väittämän jälkeen keskustellaan väittämistä.

Väittämät:

- En tiedä, mihin uskontoja ja katsomuksia tarvitaan.
- Minusta on mukavinta olla tekemisissä ihmisten kanssa, joilla on samanlainen katsomus kuin minulla.
- En ole koskaan ajatellut, mitä katsomuksia eri ihmisillä on.
- Kaikilla uskonnoilla ja katsomuksilla on sama päämäärä.
- Kaikki katsomukset ja uskonnot ovat yhtä arvokkaita.
- Kaikki uskomukset ovat yhtä tosia.
- Minulle vieraissa uskonnoissa ja katsomuksissa on paljon sellaista, mitä minun on vaikea ymmärtää.

- Eri uskontojen edustajilla on oikeus harjoittaa uskontoaan julkisesti (esim. viettää juhlia, pukeutua uskontonsa mukaan) tässä maassa.
- Kuuntelen mielelläni, kun joku puhuu uskonnostaan tai katsomuksestaan.
- Voin olla samassa paikassa, jossa jotkut harjoittavat omaa uskontoaan (esim. rukoilevat tai juhliivat).
- Jos asuisin ulkomailla, voisin noudattaa kyseisen maan uskonnollisia tapoja (esim. paasto tai uskonnollisten säädösten mukainen pukeutuminen) ilman, että se vahingoittaisi omaa maailmankatsomustani.
- Minua ei haittaa, jos joku yrittää saada minut uskomaan niin kuin hän.
- Haluan aina tietää lisää, jos kuulen jotain epäilyttävää jostain uskonnosta tai katsomuksesta.
- Kaikissa uskonnoissa ja katsomuksissa on omat hyvät ja huonot puolensa, myös omassani.

Lähde: <https://dialogikasvatus.fi/wp-content/uploads/2020/01/askelia-katsomusdialogiin.pdf>

Maailman uskontojen kartta

Tavoitteet: Saada osallistujat tietoisiksi ja kiinnostuneiksi maailman uskonnollisesta monimuotoisuudesta.

Materiaalit: Iso maailmankartta tai maapallo, Post-it lappuja.

Jaetaan osallistujat kolmen-neljän hengen ryhmiin. Ryhmät saavat 15 minuuttia aikaa keskustella ja merkata post-it lapuilla kartalta kahdeksan maata, joiden joukkoon kuuluu vähintään neljä maailmanuskontoa (maan enemmistöväestön mukaan). Ryhmät esittelevät oman työnsä muille ryhmille. Opettaja haastaa ryhmiä miettimään maiden vähemmistöuskontoja ja niiden asemaa.

Seuraavat kysymykset voivat olla avuksi keskusteluissa:

- Mitä uskontoja esiintyy maailmassa? Tehkää lista.
- Miten suuri osa maailman väestöstä suunnilleen edustaa kutakin uskontoa? Entä uskonnot, missä heitä esiintyy eniten? (Opettaja voi näyttää tilastoja / kuvioita maailmanuskonnoista.)
- Mikä on valtauskonto maassasi? Entä uskonnottomuus? Onko koulussasi / lähiympäristössäsi muiden uskontojen edustajia? Mitä kokemuksia sinulla on muista uskonnoista?
- Mitä uskontotilastot meille lopulta kertovat? Tarkastelkaa uskonnon sisäistä moninaisuutta viimeaikaisen tutkimuksen valossa: miten suomalaiset kokevat oman katsomuksellisen identiteettinsä, kun kuitenkin 74% kuuluu ev.lut. kirkkoon: ks. [Haastettu kirkko](#) s. 41.
- Kohtaavatko muiden uskontojen edustajat syrjintää tai negatiivisia asenteita lähiympäristössäsi? Mistä luulet tämän johtuvan? Mitä voimme tehdä vähentääksemme ennakkoluuloja ja negatiivisia asenteita ja edistääksemme kunnioitusta? Tehkää lista ehdotuksista.
- Kohtaavatko uskonnottomat myös syrjintää tai negatiivisia asenteita?

- Missä maissa on suurimmat haasteet uskonnonvapauden suhteen? Miten näissä maissa kohdellaan vähemmistöuskontojen edustajia? Mikä on uskonnollisten johtajien rooli ja vastuu tällaisissa tilanteissa?

Taustamateriaalia: [Uskonnonvapaus ja ulkopolitiikka. Suosituksia Suomelle.](#)

Opettaja voi myös havainnollistaa maailman uskontojen väestömäärää jakamalla osallistujat ryhmiin sen mukaan miten monta osallistujaa edustaisi kutakin maailmanuskontoa, jos ryhmä edustaisi koko maailman väestöä. (Kts. kuvio ohessa)

Maailman uskontojen levinneisyys:

http://www.opinto.net/uskonto/timomuola/maausk_kartat.html

Uskonnot maailmalla 2012 (lähde: Suomen ekumeeninen neuvosto, www.ekumenia.fi)

(Perustuu UNESCO:n Learning to live together-julkaisuun.

<http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001610/161059e.pdf>)

Opi lukemaan mediaa

Medialukutaitoon liittyvässä harjoituksessa ryhmän jäsenet saavat tehtäväkseen kerätä viikon ajalta eri uskontoihin liittyviä mediajulkaisuja (artikkeleita, kuvia, uutisia, tv-ohjelmia, mainoksia, somejulkaisuja jne.) Viikon lopuksi esitellään löydettyjä materiaaleja ja käydään läpi julkaisuista heränneitä ajatuksia.

- Missä yhteyksissä eri uskonnot ja katsomukset mainitaan?
- Positiivista, negatiivista vai neutraalia uutisointia?
- Mitä uskontoja ja katsomuksia mainitaan?
- Millaisia ennakkoluuloja, stereotyyppioita tai mielikuvia julkaisuissa oli nähtävissä?

Harjoituksen vaihtoehtona on myös, että ryhmän ohjaaja valitsee mediasta uskontoaiheisia julkaisuja, joiden herättämien ajatusten pohjalta käydään keskustelua. Tämän harjoituksen avulla voidaan lisätä taitoja lukea mediaa kriittisestä näkökulmasta käsin sekä reflektoida omia mediaympäristöstä omaksuttuja vääriä tietoja ja ennakkoluuloja. Alati medioituvassa maailmassa kriittinen medialukutaito on ensiarvoisen tärkeää suhteessa lasten ja nuorten kehittyvään identiteettiin sekä maailmakuvan muodostamiseen.

Uskontoperinteiden kertomukset

Uskontoperinteiden kertomukset

Ryhmän ohjaaja lukee uskontoperinteiden tarinoita. Lukuhetken jälkeen voidaan keskustella siitä mikä tarinassa oli hauskaa, mikä mielenkiintoista, mikä lohduttavaa, mikä jäi mietityttämään jne. Harjoitus sopii myös alakouluikäisille.

Uskontoja tarinankerronnan kautta

Ryhmässä luetaan yhteisesti valittu uskontoa käsittelevä kirja tai katsotaan elokuva. Ryhmäläiset analysoivat kirjallisuuden tai elokuvan pohjalta, miten uskontoa kuvataan kyseisessä teoksessa. Millaisia ajatuksia taiteen kautta kuvastusta uskonnollisuudesta nousee?

Tämän tyyppisen harjoituksen etuna voidaan nähdä, että taiteen kautta esitetty on usein hieman etäällä omasta arkisesta elämänpäästä sen fiktiivisen luonteensa ansiosta. Aiheen saadessa etäisyyttä on sitä helpompi työstää. Toisaalta taide yleensä, kuten kaunokirjallisuus tai elokuva, herättää kokijassa helposti voimakkaitakin tunteita. Fiktiivinen aineisto tarjoaa kanavoidun väylän omien tunteiden käsittelyyn, suvaitsevaisuuden kasvattamiseen ja mahdollisten ennakkoluulojen purkamiseen.

KOKEMUKSELLINEN KOHTAAMINEN

Katsomuksia ei tulisi nähdä ainoastaan uskomuksellisina tai filosofisina järjestelminä, vaan osana ihmisten käyttäytymistä, elämysmaailmaa ja identiteettiä. Uskonnot eivät ole monoliittisiä rakenteita, vaan ajan ja kulttuurin mukana muuttuvia yhteisöllisen ja yksilöllisen tason elettyjä todellisuuksia. Tämän ymmärtäminen lisää uskontojen lukutaitoa, mikä on yksi keskeisimmistä taidoista oikeudenmukaisen ja rauhanomaisen maailman rakentamisessa. Uskontodialogi ei siis ole ainoastaan tiedon vaihtamista. Se antaa valmiuksia tulkita ja reflektoida sekä omaa että toisten katsomuksellista ja kulttuurista käyttäytymistä.

Alta löydät harjoituksia teemaan liittyen.

Hyvä kuva, paha kuva

Tässä harjoituksessa omaa maailmankatsomusta käsitellään valokuvauksen keinoin. Ryhmän jäsenet tarkkailevat ympäristöään kuvaten asioita, jotka edustavat heille hyvää tai pahaa. Kuvien merkitykset kuvattavalle itselleen puretaan ryhmässä ja kuvista voidaan käydä dialogia miksi juuri jokin tietty asia edustaa tietyille ihmiselle hyvää tai pahaa hänen maailmassaan. Kuvista voidaan myös järjestää näyttely, jolloin dialogi ei jää ainoastaan ryhmän keskeiseksi vaan laajenee katsojien väliseksi. Harjoitus tuo esille sekä yksilölliset että kulttuuriset eroavaisuudet maailmankatsomuksissa ja mahdollistaa toiseuden ymmärtämisen syvemmällä tasolla. Kuvien kautta katselija pääsee hetkeksi katsomaan asioita toisen silmin.

(Harjoitus Sirpa Okulov, teoksesta Uskontodialogi, 2010)

ETIIKKA

Uskontodialogia voidaan käydä lukuisin erilaisin lähtökohdin ja painoituksin. Yksi keino arjen ruohonjuuritason dialogissa on etsiä yhteisiä keskeisiä arvoperusteita, eettisiä periaatteita, jotka kaikki jakavat opillisista eroavaisuuksista huolimatta. Tämä ei tarkoita yhteisen eettisen säännöstön luomista ryhmässä, vaan perustavanlaatuista toisten kunnioittamisen tunnistamista, joka on löydettävissä lähes kaikista uskonnoista ja elämäntavakatsomuksista. Lapsille ja nuorille on ensiarvoisen tärkeää opettaa toimimaan yhteyttä rakentavasti eri tavalla ajattelevien ihmisen kanssa, argumentoimaan omia mielipiteitä ja rohkaista hyväksymään toinen erilaisista näkemyksistä huolimatta. Kulusta sääntöä soveltaen voidaan sanoa, että kaikesta ei tarvitse olla samaa mieltä, kaikkea ei tarvitse edes ymmärtää, mutta toista tulee aina kohdella niin kuin haluaisi itseään kohdeltavan.

Alta löydä harjoituksia teemaan liittyen.

Kultainen sääntö

Ohjeet / harjoituksen kulku:

1) Lukekaa hiljaa uskontojen kultaiset säännöt suomeksi tai englanniksi useammasta uskonnosta. (Kts. liite alla. Englanninkieliset versiot ovat Scarbro missionsin sivuilta, suomenkieliset ovat Kulttuuri- ja uskontofoorumi Fokus ry:n materiaaleista.)

2) a) Verratkaa sääntöjä keskenään, tehkää lyhyesti muistiinpanoja: Mikä yhdistää kaikkia sääntöjä, millaisia eroja huomaatte olevan?

b) Muistelkaa tilannetta, jossa joko itse laitoitte käytäntöön kultaisen säännön tai joku muu teki sen teitä kohtaan. Kirjoittakaa lyhyt kuvaus tilanteesta: mitä tunteita se herätti / mitä se opetti? Muistelkaa myös tilannetta, jossa kulusta sääntöä ei noudatettu: mitä tunteita se herätti / millaisiin seurauksiin se johti?

(Opettaja jakaa luokan pienryhmiin, esim. 4 henkeä)

3) a) Keskustelkaa pienryhmissä yllä olevista kohdan 2) kysymyksistä.

b) Laatikaa isolle paperille neljä ”laajennettua” kulusta sääntöä sovellettuna luokkanne arkeen (esim. miten työskennellä toisten kanssa, olla toisten kanssa välitunnilla, ruokapöydässä, opettajan seurassa).

c) Keskustelkaa myös siitä, mitkä tekijät vaikeuttavat kultaisen säännön harjoittamista luokassanne / koulussanne ja mitä näille tekijöille voisi tehdä.

4) Opettaja johtaa keskustelun purkua koko luokan kanssa.

5) Ryhmät ripustavat kultaiset sääntönsä seinälle ja vertaavat ryhmien sääntöjä toisiinsa.

6) Opettaja voi myös kirjoittaa erilliselle paperille ideoita siitä, mitä voidaan tehdä, jotta kulusta sääntöä voitaisiin paremmin noudattaa luokassa / koulussa.

7) Lopuksi voi pitää hiljaisen hetken ja kaikki miettivät itsekseen, missä tilanteissa / kenen kanssa heidän olisi hyvä oppia noudattamaan kultaista sääntöä paremmin (myös oman itsensä kanssa).

8) Mahdollisia lisäpohdintakysymyksiä: Miten kultaista sääntöä voi noudattaa muilla elämäalueilla esim. luonnonsuojelu, politiikka, hyväntekeväisyys, kehitysyhteistyö?

[Kultainen sääntö maailmanuskonnoissa](#)

Kultainen sääntö -juliste:

[Kultainen sääntö maailmanuskonnoissa](#)

Englanninkieliset säännöt (pohjautuvat katolilaisen Scarborough missions materiaaliin):

[Golden rule across the world's religions](#)

Ks. Scarborough Missionin sivuilta lisämateriaaleja:

http://www.scarboromissions.ca/Golden_rule/

Uskontojen ja katsomusten eettiset arvot

Pohjatietoina oppilailla olisi hyvä olla etiikan peruskäsitteistöä hallussa.

Ryhmässä haetaan yhdessä tietoa ja keskustellaan eri uskontojen / katsomusten keskeisistä eettisistä arvoista. Harjoitus tuo esille, että uskontojen opillisista eroista huolimatta niillä kaikilla löytyy yhteisiä arvoja esimerkiksi suhteessa elämän kunnioittamiseen. Kultainen sääntö / vastavuoroisuuden periaate löytyy suurimmasta osasta uskontoja, minkä ympärille yhteistä näkemystä toisten kunnioittamisesta voidaan rakentaa.

Ryhmä voi jakautua pieniksi alaryhmiksi niin, että kukin ryhmä keskittyy yhden uskonnon tai katsomuksen eettisten sääntöjen etsintään ja nostaa esille esimerkiksi kolme tärkeätä arvoa. Kaikki ryhmät lukevat ääneen löytämänsä uskonnon tai katsomuksen arvot ja niiden pohjalta käydään keskustelua yhteneväisyyksistä tai mahdollisista eroista.

Keskustelua uskonnosta ja rauhasta

Miksi ihmisten on joskus vaikea hyväksyä toistensa uskontoa / maailmankatsomusta?

Aiheeseen kannattaa herätellä jollain ajankohtaisella uutisella.

- Miksi ihmiset joskus perustelevat konfliktien aloittamista uskonnoilla? Puetaanko konflikti uskontokonfliktiksi, vaikka konfliktin syyt ja juuret ovat ehkä muissa ongelmissa. Mitkä voivat olla nämä ongelmat?
- Onko Suomessa uskontojen tai katsomusten välisiä konflikteja?
- Miten uskontojen välisiä konflikteja voisi lievittää?
- Millaista rauhan edistämistyötä Suomessa tai muualla tehdään eri uskontojen ja katsomusten piirissä?

- Mikä rooli on uskonnollisilla järjestöillä konfliktien ja rauhan edistämisen suhteen? Minkälaisia haasteita uskonnolliset järjestöt voivat kohdata yrityksissään edistää rauhaa konfliktitilanteissa?
- Mitä yksittäinen ihminen voi tehdä?

Rauhanpuu

Teema: rauha-käsite

Kesto: noin 15 min.

Osallistujamäärä: 4 +

Ikäsuositus: sopii kaikille

Tarvikkeet: paperia ja kyniä.

Harjoituksen kulku:

Osallistujat jakautuvat neljän hengen ryhmiin. Ryhmät pohtivat, mitä ihminen tarvitsee kasvaakseen ja elääkseen rauhassa? Vastaukset kirjoitetaan paperilapuille, yksi vastaus yhdelle lapulle. Tämän jälkeen ryhmä valitsee viisi tärkeintä vastausta ja lopuksi karsii vastaukset kolmeen. Kolme tärkeintä vastausta esitellään muille ryhmille ja laput kootaan ”rauhanpuuksi”. Vertaillaa vastauksia ja miettikää ovatko vastaukset samanlaisia kaikkialla maailmassa ja eri uskontojen, katsomusten ja kulttuurien välillä.

Rauhanpuu-harjoituksen pohjalta sovellettu versio:

Opettaja kirjoittaa eri lapuille osan alla olevista käsitteistä (tulostaa samat kortit kaikille pienryhmille). Raha, Koti, Ystäviä, Perhe, Kotimaa, Uskonto, Työ, Koulu, Poliisi, Suku, Pappi, Anteeksianto, Erilaisuuden hyväksyminen, Armo, Sovittelu, Rohkeus, Kunnioitus, Totteleminen, Hyväksytyksi tuleminen omana itsenään, Itsestä pitäminen, Huolenpito, Tietokone, Yhteistyö, Vastuunotto, Neuvottelu, Säännöt, Rangaistukset

Jakaudutaan 4 hengen ryhmiin. Kukin ryhmä valitsee yllä olevista asioista viisi tärkeintä vastausta ja lopuksi karsii vastaukset kolmeen. Kolme tärkeintä vastausta esitellään muille ryhmille ja laput kootaan ”rauhanpuuksi”. Vertaillaa vastauksia ja miettikää ovatko vastaukset samanlaisia kaikkialla maailmassa ja eri uskontojen ja kulttuurien välillä.

Vinkki: Ota puusta kuva, jolloin voitte palata tehtävään myöhemmin. Ovatko arvot muuttuneetLähteenä käytetty mm. Rauhankasvatusinstituutin rauhankäsitekarttaa, <http://abc.rauhankasvatus.fi/?q=node/2>:

Harjoitus vaikuttamisesta

Valta on vaikea asia. Mitä valta on? Kenellä valta on? Valta on sillä, joka vaikuttaa muihin. Johtaminen on pohjimmiltaan ja puhtaimillaan vaikuttamista. Näin johtamista ei takaa asema, vaan esimerkki. Kuinka vallasta, vaikuttamisesta ja johtamisesta tulisi keskustella nuorten kanssa? Keskeistä vaikuttamisessa on liittyminen perinteen ja uudistamisen prosessiin.

Vaikuttaminen nousee näystä, unelmasta ja kyvystä sitoutua sen toteuttamiseen. Tästä on esimerkkinä amerikkalainen ihmisoikeustaistelija Martin Luther King Jr. Esittelen seuraavaksi yhden esimerkin vaikuttajatunnista rippikoulutunnille, isoskoulutukseen tai kouluopetukseen.

1. Lämmittely

- Martin Luther Kingin laulu
- Mitä kukin kuulee laulussa? Mikä on se uusi maa, jota odotetaan? Keskustellaan laulun sanomasta.
- Kuka oli Martin Luther King Jr? Mitä nuoret tietävät hänestä?
- Katsellaan video ”I have a dream” youtubesta.
- Keskustellaan historiasta: mustien kansalaisoikeuksista ja rotusorrosta. Mitkä asiat olivat luvallisia vain valkoisille?
- Mietitään Martin Luther Kingin toiminnan lähtöajatus kansalaistottelemattomuuteen: Julistuksen sisältö Jeesuksen Vuorisaarnasta, toimintaperiaate Mahatma Gandhin väkivallattomasta vastarinnasta.
- Voidaan myös käsitellä pasifismin historiaa.
- Voidaan lisäksi kuunnella U2-yhtyeen lauluja ”In the name of Love (Pride)” tai ”MLK” levytä Unforgettable Fire.

2. Mind map

- Keskustellaan siitä, mitä on vaikuttaminen? Mikä on vaikuttanut minuun? Esim. mainos, biisi, elokuva tai kuva.
- Kuka on vaikuttanut minuun? Milloin? Miten? Tätä toteutetaan esim. mind map -tyyppisellä yksilötyöllä.
- Mitä vaikuttajat ovat saaneet aikaan minussa? Onko joku/jotain vaikuttanut liikaakin tai negatiivisesti?
- Lopulta keskustelua jatketaan parin kanssa.

3. Keskustelu

- Mietitään sitä, kenestä tulee vaikuttaja? Kootaan ajatukset pienen ryhmän kanssa. Voidaan esim. nostaa esille seuraavia seikkoja: ajettavat asiat, henkilön ominaisuudet (esim. tausta ja karisma), yhteiskunnalliset rakenteet ja tilanne.
- Puhutaan tietoisesta rakentamisesta. Voiko vaikuttajan synnyttää?

4. Purkaminen

- Harjoituksen purkaminen. Nostetaan kysymys esille uudelleen: Mitä on vaikuttaminen? Johtaminen on puhtaimillaan vaikuttamista. Vaikuttaminen lähtee pienistä ideoista. Kaikki voivat vaikuttaa.

Lähde: Kari Kanalan harjoitus kirjassa Uskontodialogi – kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen s. 56-7. Osin muokattu.

Materiaaleja vihapuheen käsittelyyn

<https://yhdenvertaisuus.fi/vihapuhe>